

Uniwersytet Wrocławski

Wydział Prawa Administracji i Ekonomii

Instytut Prawa Cywilnego Zakład Postępowania Cywilnego

mgr Marta Paško

Streszczenie rozprawy doktorskiej
pt. *Skutki postanowienia wydanego w przedmiocie ubezwłasnowolnienia*

Instytucja ubezwłasnowolnienia stanowi znaczącą ingerencję w sferę praw osobistych jednostki i wpływa na fundamentalne prawa człowieka w obszarze swobodnego kierowania własnym postępowaniem. Najważniejszym jej celem powinna być zatem ochrona interesów osoby, której wniosek o ubezwłasnowolnienie dotyczy. Instytucja ta została bowiem stworzona z myślą o osobach, które ze względu na chorobę psychiczną, niedorozwój umysłowy albo innego rodzaju zaburzenia psychiczne, a także pijaństwo lub narkomanię, nie są w stanie samodzielnie kierować swoim postępowaniem i potrzebują wsparcia w tym obszarze.

Coraz częściej wskazuje się w doktrynie i orzecznictwie, że ograniczenia związane z instytucją ubezwłasnowolnienia w obecnym kształcie są nieproporcjonalne do faktycznie zasadnych potrzeb i powinno się zastąpić je bardziej elastycznymi i pasującymi do sytuacji danej osoby rozwiązaniami. Ponadto należy zwrócić uwagę na fakt, że aby instytucja taka funkcjonowała odpowiednio niezbędna jest spójność przepisów w zakresie różnych dziedzin prawa, a w szczególności prawa cywilnego materialnego i procesowego oraz prawa rodzinnego i opiekuńczego. Co więcej, z uwagi na interdyscyplinarność rozpatrywanych zagadnień, wskazanym byłoby w projektowaniu przyszłych rozwiązań zagłębić się dodatkowo w zagadnienia dotyczące takich dziedzin nauki jak medycyna, szczególnie w zakresie psychiatrii oraz psychologia. Zagadnieniu zastąpienia aktualnie obowiązującej konstrukcji ubezwłasnowolnienia inną instytucją, która w pełniejszy sposób spełniałaby swoje podstawowe zadanie związane z ochroną interesów osoby, co do której byłaby zastosowana od wielu lat postuluje również Rzecznik Praw Obywatelskich wskazując, iż przyszła konstrukcja powinna w pełniejszy sposób realizować dyrektywy godności, wolności i równego traktowania każdej osoby. W 2018 roku przystąpił on do postępowania przed TK ze skargi konstytucyjnej (SK

23/18), w której przedstawił stanowisko o niezgodności z Konstytucją RP instytucji ubezwłasnowolnienia w obecnym kształcie. Jak wspomniano instytucja ta w obecnych uregulowaniach niesie za sobą wiele ograniczeń w sferze korzystania z podstawowych praw i wolności człowieka bez szerszej indywidualizacji sytuacji danej osoby. z wyłączeniem umów zawieranych w drobnych sprawach życia codziennego osoba ubezwłasnowolniona całkowicie nie może samodzielnie działać w obrocie prawno-gospodarczym, a wszelkie jej działania dokonywać się muszą za pośrednictwem opiekuna. Dodatkowo należy przy tym podkreślić, że mimo rangi i skali ograniczeń osoby ubezwłasnowolnionej w życiu społecznym i prawnym sąd stosuje je bezterminowo i to bez kontroli okresowej zasadności jego zastosowania. Aktualnie obowiązujące uregulowania instytucji ubezwłasnowolnienia są zatem wprost sprzeczne z ratyfikowaną przez Polskę Konwencją ONZ o Ochronie Praw Osób Niepełnosprawnych. Należy wskazać, iż pełna zdolność do czynności prawnych jest konstytucyjnym lub ustawowym warunkiem autonomii decyzyjnej w wielu dziedzinach życia. z kolei ubezwłasnowolnienie ma fundamentalne znaczenie dla tej autonomii, ponieważ ją albo wyłącza, albo ogranicza. Jak wskazuje w swoim orzeczeniu Trybunał Konstytucyjny oceny tej nie zmienia fakt, że niektóre prawa majątkowe przysługujące osobie ubezwłasnowolnionej może wykonywać jej opiekun (kurator), zobowiązany do działania dla dobra osoby poddanej jego pieczy, wysłuchania jej i uwzględniania jej życzeń w ważniejszych sprawach, który podlega nadzorowi sprawowanemu przez sąd. Działanie przedstawicieli ustawowych nie jest bowiem tożsame z działaniem samej zainteresowanej osoby.

Wnioski końcowe rozprawy doktorskiej stanowią podsumowanie dokonanej analizy instytucji ubezwłasnowolnienia. Rozważania te skoncentrowane są wokół kluczowych obszarów, które mają zasadnicze znaczenie zarówno dla doktryny, jak i praktyki sądowej. Stanowią one odpowiedź na tezy postawione we wstępie z uwzględnieniem statystyk procesowych oraz propozycje zmian legislacyjnych.

W zakończeniu pracy uwzględniono przy tym opublikowany w czerwcu 2024 r. projekt zmian ustawowych prowadzący do spełnienia postulatów doktryny i likwidacji instytucji ubezwłasnowolnienia z planowanym wejściem w życie w drugim kwartale 2025 r., wskazując przy tym, że proponowane zmiany idą w jednoznacznie dobrym, postulowanym również w tej pracy kierunku, a więc maksymalnego upodmiotowienia osób niepełnosprawnych i zapewnienia im wsparcia w podejmowaniu decyzji. Państwo polskie poprzez te zmiany wywiązuje się przy tym z obowiązujących międzynarodowych Konwencji związanych z prawami osób niepełnosprawnych.

9.09.2024, Elżbieta Pałko